PR kampe pradėta mūrinio pastato statyba. Pastatas stovėjo galu į Didžiąją gatvę. Jo ilgis 19,5-20 m. Tirtame plote atsidengė tik pastato rūsio P galas. Rūsio plotis 6,5 m, iki pertvarinės sienos - 5,8 m. Už pertvaros rūsys platesnis - 7,6 m pločio. Sienų storis 70-75 cm. Jos mūrytos naudojant įvairaus dydžio akmenis ir 27,5-28,2x13,5-14,3x6,8-7,5 cm dydžio plytas. Rišimui naudotas blogos kokybės, liesas, birus kalkinis skiedinys.

Patalpos buvo perdengtos cilindriniais skliautais. Kasant rūsius iškastos žemės buvo paskleistos kieme. Virš buvusio kiemo paviršiaus fiksuotas 25-35 cm storio supiltinis priemolio, žvyro, smėlio sluoksnis. Supylimas išlygintas smulkaus smėlio sluoksneliu, virš kurio suklotas lauko akmenų grindinys. Grįstas kiemas XVII-XVIII a. buvo tvarkomas ir prižiūrimas. Virš grindinio fiksuoti tik XIX a. sluoksniai.

Senasis pastatas nugriautas ruošiantis kareivinių statybai. Prie gatvės buvusių rūsių sienos išardytos, tik nežymūs jų fragmentai įjungti į dabar stovinčio pastato sienas. Neužstatyta, tik užpilta liko 7,5 m ilgio rūsių P dalis. Pastačius kareivines, kiemas dar kartą buvo išgrįstas. Pokario metu, veikiant gamyklai, kiemas apleistas, jo paviršius pakeltas, kultūrinis sluoksnis nuolat ardomas.

Mindaugas Bertašius

Kauno senamiesčio Jėzuitų kvartalo tyrimai

1994-1995 m. tyrinėtas Kauno senamiesčio 8 kvartalo kultūrinis sluoksnis. Kvartalas yra P senamiesčio dalyje, jame stovi Perkūno namas. 1994 m. ištirtas bendras 95 m^2 plotas PV kvartalo dalyje, šiuo metu neužstatytos sporto aikštelės teritorijoje. Tirta trimis plotais. Tyrimais norėta išsiaiškinti kultūrinio sluoksnio pobūdį, patikslinti kvartalo išplanavimą posesijomis, nustatyti išlikusio gotikinio rūsio dydį (žr. ATL 1987 ir 1988 metais. V., 1989. P.127-128).

Tirtoje teritorijoje įžemio - gelsvo, rusvai geltono priesmėlio - paviršius gana lygus. Nuo XV a. virš jo susidarė 1,9-2,4 m storio kultūrinis sluoksnis. Atskirose perkasose iki 40% sluoksnio sudaro paskutinių šimtmečių

perkasimai. Tyrimų metu išskirta 5 kultūrinio sluoksnio raidos ir užstatymo horizontai. Ankstyviausią, A horizontą sudaro fragmentiškai aptinkama pilkšvai rusva žemė, susiformavusi ariamos dirvos ir kiemo (perkasų Nr.2 ir Nr.3 P pusė) vietoje. Pagal negausiai randamą žiestos ir apžiestos tamsios molio masės keramiką jis datuojamas XV amžiumi.

Vėlyvesnį, B horizontą ryškiai skyrė susiformavę aiškūs kiemai. Jis susijęs su medine ir mūrine statyba. Pagal būdingą buitinę keramiką, koklių fragmentus horizontas datuojamas XVI a. (vietomis - ir XV a. pabaiga). XVI a. viduryje - antroje pusėje sklype, ribojusiame gatvelės, kirtusios kvartalą, P kraštinę, pastatytas mūrinis namas. Išliko 23,5x8 m dydžio gotikinio pastato rūsys, stovintis Daugirdo ir buvusios gatvelės kampe. R kvartalo pusę užėmė 3 posesijos - 2 galais orientuotos į Rotušės aikštės pusę (apytikriai po 955 m^2) ir Perkūno namo posesija, P ribojama gatvelės (apie 870 m^2). V kvartalo dalyje buvo 3 sklypai, orientuoti į Rotušės aikštę, besitęsiantys per visą tuometinio kvartalo plotį (apytikriai po 940 m^2). Sklypų dydį nustatyti leido skirtingų posesijų kultūrinio sluoksnio atskirų horizontų struktūros analizė, absoliutinių aukščių palyginimas, užstatymo pėdsakai.

C horizontas atspindi intensyviausios statybos laikotarpį kvartale ir apima XVI a. pabaigą - XVII a. pradžią. Tyrinėtose perkasose jis nėra ryškus. Dažnai tai supiltiniai sluoksniai. Susiformavusių aiškių paviršių nėra, radinių negausu.

D horizontas datuojamas XVII a. pirmąja puse - viduriu. Manoma, kad šiuo laikotarpiu pastatytas ir naudotas perkasoje Nr.1 surastas ūkinis rūselis. Jo sienos 50 cm (V dalyje) - 38 cm (R dalyje) storio. Viršuje rūsio dydis 1,96-2,22x2 m. Giliau sienos kiek išplatėja ir patalpėlė sumažėja. Rūsio gylis apie 2,2 m. Dugnas viduryje 20 cm gilesnis nei pakraščiai. Rūsys užpiltas apie XVIII a. pirmą pusę, gausiai priverčiant buitinės keramikos. Perkasoje Nr.3 surasta hipokaustinio tipo ūkinės paskirties krosnis. Šioje vietoje C ir D horizontų sluoksniai sunkiau atskiriami. Krosnis stovėjo ties gotikinio namo PR kampu, orientuota V-R kryptimi. Jos dydis 3,24x4 m. Krosnis turėjo 30 cm ir 46 cm storio išorines, kiek įkastas į žemę sienas ir vidinę, skliautu suskliaustą 2,46 m pločio ertmę. Ertmės viduryje pastatyta mūro dėžė-pakura. Jos sienelių storis 46 cm, aukštis 56-60 cm,

vidus suskliaustas trimis arkelėmis. Tarp pakuros ir išorės sienų ertmė užpilta smėliu, aukščiau viskas užkrauta įvairaus dydžio akmenimis. Jiems įkaitus, karštas oras 8 (?) kanalais buvo paduodamas į aukščiau esančią patalpą. Užverstos krosnies vietoje surinkti radiniai datuojami XVII a. antrąja puse, tad ji naudota XVII a. viduryje kelis dešimtmečius. Tai gana žinomas krosnių tipas Kaune, tačiau tokios stambios krosnys retos, tyrinėtos 6, 15 kvartaluose. Nors jos tradiciškai skirtos patalpoms šildyti, tačiau mieste naudotos ūkinėms reikmėms, pvz., žemės ūkio produktams džiovinti.

E horizontas, susijęs su Jėzuitų bažnyčia ir vienuolyno statybos laikotarpiu, datuojamas XVIII-XX a. pradžia. Šiam laikotarpiui skiriamos išlikusios įvairių ūkinių statinių liekanos.

1995 m. pratęsti kvartalo tyrimai PR kampe, skverelyje greta Perkūno namo. Iki šiol buvo labai nedaug informacijos apie kultūrinio sluoksnio pobūdį, nes Perkūno namo restauracijos metu iškasti šurfai buvo skirti architektūrinės medžiagos rinkimui. Vėliau dalis sklypo sunaikinta klojant šiluminę trasą, kuri gerokai ribojo ir varžė tyrimus. 1995 m. iškastos 6 bendro 88 m^2 ploto perkasos, kuriose aptikti XIV-XX a. kultūriniai sluoksniai. Ten, kur sluoksniai klostėsi natūraliai, jų storis 2,1-2,5 m. Duobių vietose kultūrinių sluoksnių storis siekia iki 3,5 m. Ankstyviausi sluoksniai datuojami XIV a. Jų intensyvumas, struktūra, raida ir radiniai rodo čia buvus nemažą gyvenvietę. Be Kauno pilies, tai bene pirmą kartą senamiestyje rastas šio laiko sluoksnis. Remiantis sluoksnių stratigrafija ir radiniais, pabandyta preliminariai išskirti pagrindinius kultūrinio sluoksnio horizontus.

Ankstyviausias horizontas datuojamas XIV a. pirmąja puse. Jį formuoja kelios duobės, nedidelės ugniavietės, taip pat įžemyje susidaręs iki 20 cm neryškus pilkšvai rusvos priesmėlingos žemės sluoksnis. Čia surasta apžiestų indų fragmentai, kartais su pastebimomis lipdymo žymėmis. Keramikai būdinga rusvai pilkšva neplastiška molio masė su grūsto akmens priemaišomis. Puodai gerai išreikštais peteliais, pakraštėliai vertikalūs ar kiek atlenkti išorėn, briauna viršuje kartais profiliuota. Jų šonai puošiami trikampių įkartėlių, stačiakampių ir kvadratinių duobučių eilėmis, horizontaliais grioveliais, neryškia bangele. Panašūs puodai randami Kaune ir jo apylinkėse.

Vėlyvesnis horizontas datuojamas XIV a. viduriu - antrąja puse. Jį sudaro gyvenvietės sluoksnis, susiformavęs pastatų ir kiemų vietose. Tyrimų apimtis ir kultūrinio sluoksnio išlikimo laipsnis neleido nustatyti pastatų dydžio, tačiau kai kurių elementų pėdsakai išliko. Keramika panašios molio masės, kaip ir ankstyvesniame horizonte, tačiau skiriasi puošimas - dažniau dekoruojama banguotos linijos ornamentu, lipdyta su įspaudais juostele. Pakraštėliai labiau atlenkti išorėn, trumpesni. Čia surasta ir importinės keramikos - šlifuotos (grafitinės) juodos, labai kokybiškos molio masės ąsočių, akmens masės keramikos, dengtos bespalve glazūra, fragmentų. Ryškūs sluoksniai susidarę pastatų vietose - drėgnos žemės sluoksnyje gausu gyvulių kaulų, žuvų žvynų, kiaušinių lukštų.

Trečiasis kultūrinių sluoksnių horizontas datuojamas XIV a. pabaiga-XV a. Tai jau visame Kaune randami sluoksniai ir keramika. Ji beveik visa degta redukcinėje aplinkoje. Puodai žiesti iš plastiškos molio masės, pakraštėliai atlenkti, prispausti, pastorinti ties briauna. Horizonte ryškūs medinių pastatų pėdsakai - aslos, sudegusių lentų grindys. P krašte surasti akmenų grindinio laiptai, kurių pakopos grįstos smulkiais akmenimis ir sutvirtintos vertikaliai guldyta lenta. Pakopų plotis 50-60 cm. Jų paskirtis neaiški. Laiptai datuojami XIV-XV a. riba. Dviejų pastarųjų horizontų datavimą patvirtina surastos atitinkamos senosios lietuviškos monetos - Kęstučio ir Vytauto denarai (II ir IV monetų tipai pagal S.Sajauską, D.Kaubrį).

Ketvirtasis horizontas datuojamas XV a. pabaiga-XVI a. Jame ištirti gatvės sluoksniai. Kiemuose aptikta keletas neryškių paviršių, asla, virš kurios rasti 3 Aleksandro denarai.

Ryškūs penktojo horizonto pėdsakai. Čia surasta keraminių plytelių, sudegusių lentų grindys. Pagal įvairią buitinę keramiką ir monetas sluoksniai datuojami XVI-XVII a. riba - XVII a. antrąja puse. Šiuo laikotarpiu toliau nuo gatvės išmūrytas svirno rūsys. Svirnas buvo vienos patalpos, turėjo laiptus į rūsį iš kiemo, skliautinį perdengimą.

XVII a. pabaigai - XIX a. pradžiai skiriami dažniausiai supiltiniai sumaišyti sluoksniai. Tik XIX a. pirmoje pusėje pastebimi ryškesni tvarkymo darbai - pastatomas muitinės pastatas, visas kiemas tvarkingai išgrindžiamas

akmenų grindiniu.

1995 m. tyrimų metu, be gausios XIV-XV a. keramikos, surasta apie dvidešimt XIV-XVII a. monetų.

Vidas Daminaitis

1994 m. archeologiniai tyrimai Vilniuje, Trakų g. Nr.11

Archeologiniai tyrimai buvo atlikti pastato, esančio Trakų g. Nr.11, dviejose patalpose savininkui A.Ulvydui priklausančioje namo dalyje. Tiriamas plotas užėmė apie 100 m^2. Tyrimų metu nustatyta, kad tirtoje pastato dalyje rūsių nebuvo. Namas statytas ant arkinių pamatų. Pamatai nesiremia į tvirtą nejudintą gruntą. Jie pastato rekonstrukcijos metu stiprinti po pamatinėmis arkomis išmūrijant atramas. Dėl šių ir vėlesnių pokarinių rekonstrukcijų kultūriniai sluoksniai praktiškai visame plote buvo sunaikinti. Nesuardyti kultūriniai sluoksniai užfiksuoti tik prie patalpoje Nr.2 surasto arkinio pamato. Pamatas kirto patalpą Š-P kryptimi. Dabartiniu metu šis pamatas pastate neatlieka jokios funkcijos. Ankstesniuoju pastato egzistavimo laikotarpiu jis laikė buvusio skliautuoto pravažiavimo į pastato kiemą R sieną. Su arkinio pamato sąramos apačia sutapo plūkto molio sluoksnis. Jis siejamas su pirmosiomis mūrinio pastato grindimis. Žemiau fiksuoti molio, tamsiai pilkos žemės, ištisinių degėsių apie 20 cm storio sluoksniai be radinių, todėl sunkiai datuojami. Be abejo, šie sluoksniai susiformavę prieš mūrinio namo statybą. Įžemis - geltonas smėlis - pasiektas 2,8 m gylyje nuo buvusių grindų lygio. Suardytuose sluoksniuose surasta tik 16 inventorintų žiestos keramikos fragmentų, kuriuos galima datuoti XV-XVII a. Minėtas arkinis pamatas, remiantis mūro technika, datuojamas XVII a. pabaiga.

Analogiškas pamatas aptiktas ir kitoje patalpoje, bet jis per pirmojo pamato plotį patrauktas į R, t.y. abu pamatai prasikeitė. Šie du pamatai ir yra seniausieji mūrai tirtoje pastato dalyje. Kiti patalpų pamatai išmūryti vėliau - XVIII a. ir netgi XX a. Šie teiginiai neprieštarauja ir rašytinių